

Η Σεξουαλική Αγωγή Παιδιών Προσχολικής Ηλικίας -Αντιλήψεις, Πρακτικές και Δυνατότητες

Δρ. Ευθύμιος Κάκουρος-Κλινικός Παιδοψυχολόγος, Επίκουρος Καθηγητής Τ.Ε.Ι. Αθήνας
Κατερίνα Μανιαδάκη, Κλινική Παιδοψυχολόγος

Sexual education of preschoolers - E. Kakouros & K. Maniadaki

ΠΕΡΙΛΗΨΗ Στις μέρες μας, η αναγκαιότητα για τη σεξουαλική αγωγή προβάλλεται όλο και πιο συχνά από γονείς και παιδαγωγούς. Σκοπός της παρούσας εργασίας ήταν η διερεύνηση της επικρατούσας σχέσης μεταξύ αντιλήψεων και πρακτικών που αφορούν στη σεξουαλική αγωγή και η μελέτη των δυνατοτήτων έναρξης της σεξουαλικής αγωγής κατά την προσχολική ηλικία. Το δείγμα μας αποτέλεσαν 50 γονείς παιδιών προσχολικής ηλικίας και 30 σπουδάστριες του τμήματος Βρεφονηπιοκομίας του Τ.Ε.Ι. Αθήνας. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι η πλειονότητα των γονιών αντιμετωπίζει θετικά την έναρξη της σεξουαλικής αγωγής, υπάρχει όμως ένα αρκετά υψηλό ποσοστό (42%) το οποίο αντιμετωπίζει με προκατάληψη ορισμένα θέματα που αφορούν στη σεξουαλική αγωγή. Όσον αφορά στις μελλοντικές παιδαγωγούς, διαπιστώθηκε ότι το 60% θα δίδασκε να αναλάβει μέρος της ευθύνης της σεξουαλικής αγωγής και να χρησιμοποιήσει ανάλογο εκπαιδευτικό υλικό στον παιδικό σταθμό. Με βάση τα πιο πάνω αποτελέσματα γίνεται συζήτηση σχετικά με την ετοιμότητα γονιών και παιδαγωγών προκειμένου να συμμετέχουν αποτελεσματικά στη σεξουαλική αγωγή των παιδιών από την προσχολική ηλικία.

SUMMARY

Nowadays, the necessity of sexual education is very often discussed by parents and educators. The aim of the present study was to explore the relationship between attitudes and behaviour concerning sexual education in a group of 50 parents of preschoolers and 30 students of the Department of Early Childhood Education. We also studied the possibility and the advantages of early sexual education. Our results showed that the majority of parents supports the idea of early sexual education but there is still a high percentage (42%) who is very reluctant about this subject. As far as the students of Early Childhood Education are concerned, 60% of them would hesitate to use any material concerning sexual education in the nursery school. Based on these results, we discuss about the readiness of parents and educators to participate actively and efficiently in the sexual education of preschoolers.

Εισαγωγικά

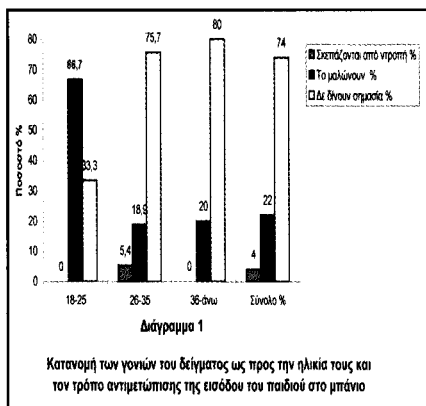
Στην εποχή μας τα παιδιά και οι έφηβοι είναι παθητικοί δέκτες μιας πληθώρας πληροφοριών, μηνυμάτων και εικόνων σεξουαλικού περιεχομένου, τα οποία παρέχονται αφειδώς τόσο από τον ηλεκτρονικό όσο και από τον έντυπο τύπο. Τα μέσα αυτά αποτελούν συχνά την πρωταρχική πηγή πληροφόρησής τους σε θέματα που αφορούν στο σεξουαλικό τομέα και, σε ορισμένες περιπτώσεις, είναι αυτά που διαμορφώνουν τις στάσεις παιδιών και εφήβων απέναντι στη σεξουαλικότητα. Οι στάσεις αυτές θα καθορίσουν τον κοινωνικό ρόλο που θα ενστερνιστεί το παιδί ανάλογα με το φύλο του, το είδος των διαφυλικών σχέσεων που θα αναπτύξει αλλά και την ποιότητα της σεξουαλικής ζωής που θα έχει ως ενήλικας. Η σημασία μιας υγιούς και ισορροπημένης σεξουαλικής ζωής για τη ζωή του ανθρώπου είναι αναμφισβήτητη. Η σεξουαλικότητα όμως είναι μία πολυδιάστατη έννοια, η οποία δεν περιορίζεται στη γενετήσια σεξουαλικότητα αλλά αποτελεί ένα αναπόσπαστο συστατικό της ανθρώπινης ύπαρξης, ένα στοιχείο που δε μπορεί να απομονωθεί από τις άλλες πλευρές της προσωπικότητάς μας. Πρόκειται για ένα αδιάσπαστο ψυχοβιολογικό γεγονός, το οποίο οδηγεί στην έλξη και στην επικοινωνία μεταξύ των ανθρώπων και στην ενίσχυση της προσωπικής ταυτότητας. Η σεξουαλικότητα συνδέει τη βιολογική, την ψυχική και την κοινωνική διάσταση της ανθρώπινης ύπαρξης σε μία ενιαία λειτουργία (1). Για αιώνες επικρατούσε η πεποίθηση ότι η σεξουαλικότητα αφορά αποκλειστικά στους ενήλικες και ότι εμφανίζεται για πρώτη φορά κατά την εφηβεία. Η παιδική σεξουαλικότητα αναγνωρίστηκε ως παρική στις αρχές του αιώνα με τον Freud και την περιγραφή των πέντε σταδίων ψυχοσεξουαλικής ανάπτυξης του παιδιού. Είναι βέβαια γνωστό η αντίδραση που προκάλεσαν οι απόψεις αυτές του Freud την εποχή που εκφράστηκαν αλλά και αργότερα. Όταν η σεξουαλικότητα ήταν συνδεδεμένη με πλείστες ηθικές και θρησκευτικές προκαταλήψεις, η απόδοση στο αγνό και αθώο παιδί σεξουαλικών εννοημάτων και επιθυμιών, ήταν ενόητο να απορριπτείται με αγανάκτηση. Σήμερα βέβαια είναι ευρύτετα αποδεκτό ότι ο άνθρωπος έχει σεξουαλική διάσταση από την αρχή της ύπαρξής του και όχι μόνο όταν η βιολογική ωρίμανση επιτρέπει την αναπαραγωγική έκφραση της σεξουαλικής του υπόστασης. Μέσα από την ενασχόληση με το σώμα του, το παιδί οδηγείται στην αναγνώριση της διαφοράς των δύο φύλων και στη διαμόρφωση της ταυτότητας του φύλου. Από το 3ο έτος της ζωής του το παιδί αρχίζει να κάνει διαφοροποιήσεις ανάμεσα στο "αρσενικό" και στο "θηλυκό" και ήδη από το 3ο και 4ο έτος έχει

αποδώσει διαφορετικούς κοινωνικούς ρόλους στους άνδρες και στις γυναίκες (2). Η διεργασία αυτή μάλιστα διευκολύνεται και επισπεύδεται σε οικογένειες όπου υπάρχουν αδέρφια διαφορετικού φύλου (3). Οι στάσεις και η συμπεριφορά των γονιών, σύμφωνα με το φύλο τους, αποτελούν βέβαια την πρωταρχική πηγή μάθησης των κοινωνικών στερεοτύπων του φύλου (4). Επομένως η προσχολική ηλικία είναι η πιο κρίσιμη ηλικία κατά την οποία τίθενται οι βάσεις για τη διαμόρφωση της σεξουαλικής συμπεριφοράς και η οικογένεια είναι ο πρωταρχικός φορέας για την απόκτηση στάσεων και αντιλήψεων που θα συνοδεύουν το άτομο σε όλη τη διάρκεια της ζωής του και θα κατευθύνουν τη σεξουαλική του συμπεριφορά ως ενήλικα (5). Τα τελευταία χρόνια όμως γίνεται ιδιαίτερη λόγος για την ευθύνη του σχολείου στην ενμέγιστη των παιδιών σε θέματα που αφορούν στο σεξουαλικό τομέα. Εγείρεται το αίτημα για σεξουαλική αγωγή και οι ειδικοί μελετούν τρόπους εισαγωγής και οργάνωσης ενός τέτοιου μαθήματος στα πλαίσια της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, καθώς οι έφηβοι θεωρούνται ως η ηλικιακή ομάδα που περισσότερο θα μπορούσε να ωφεληθεί από αυτό. Επομένως για τους περισσότερους η σεξουαλική αγωγή παραπέμπει σε κάποιο μάθημα, το οποίο θα επικεντρώνεται βασικά στη βιολογική διάσταση του θέματος, δηλαδή στην ανατομία και τη φυσιολογία οργάνων και λειτουργιών που σχετίζονται με τη γενετήσια σεξουαλικότητα και την αναπαραγωγή του είδους. Στην κοινωνία μας όμως, όταν οι ενήλικες αναφέρονται στη σεξουαλικότητα και τις σεξουαλικές σχέσεις, συνήθως επικεντρώνονται στις ερωτικές σχέσεις, οι οποίες έχουν έντονη συναισθηματική φόρτιση, και σε μία σαφή και ιδιαίτερα σημαντική πλευρά της ανθρώπινης επικοινωνίας, η οποία για τους περισσότερους ανθρώπους αποτελεί βασική πηγή ευτυχίας και ηδονής. Επομένως ο βασικός στόχος της σεξουαλικής αγωγής θα πρέπει να είναι ο έλεγχος της σεξουαλικής συμπεριφοράς όχι μέσα από ταμπού και προκαταλήψεις αλλά μέσα από πραγματικές γνώσεις, προσαρμοσμένες στη λειτουργική ωρίμανση του ατόμου και με κεντρικό γνώμονα την προσωπική ανάπτυξη και την ατομική ευημερία (6). Μία σωστή σεξουαλική αγωγή είναι λοιπόν προσανατολισμένη όχι μόνο στη μετάδοση γνώσεων αλλά κυρίως στη διαμόρφωση θέσεων και απόψεων για τη σεξουαλικότητα μέσα σε πλαίσιο ευρύτητας αντιλήψεων και ειλικρινείας. Αναμφίβολα, είναι πολύ σημαντικό να γνωρίζουν τα παιδιά το βιολογικό υπόβαθρο των σεξουαλικών λειτουργιών. Είναι όμως ακόμα σημαντικότερο να τα οδηγούμε στη διαμόρφωση ρεαλιστικής εικόνας για τον εαυτό

τους και τους άλλους έτσι ώστε ως ενήλικες να αντλούν ικανοποίηση από τη σεξουαλική πλευρά της ζωής τους και να μη νοιώθουν ενοχές για ότι κάνουν ή δεν κάνουν σ' αυτήν. Όταν προσεγγίζεται με αυτόν τον τρόπο, η σεξουαλική αγωγή έχει τη δυνατότητα να καταστήσει τα άτομα ικανά για θετικές διαπροσωπικές σχέσεις και να τα προφυλάξει από ενδεχόμενα προβλήματα και κινδύνους στα οποία οδηγεί η άγνοια. Παρέχει επίσης τη βάση ώστε οι νέοι άνθρωποι να μην ανατρέχουν σε πηγές παραπληροφόρησης σε θέματα που αφορούν στο σεξουαλικό τομέα και να διακατέχονται από συναισθηματική ασφάλεια ώστε να μην παρασύρονται από φίλους οι οποίοι μπορεί να τους δώσουν λανθασμένες πληροφορίες και εντυπώσεις. Γίνεται λοιπόν φανερό ότι η σεξουαλική αγωγή είναι μία έννοια πολύ ευρύτερη από τη στεία μετάδοση πληροφοριών σχετικά με βιολογικά δεδομένα. Δεν αρχίζει και ολοκληρώνεται στα πλαίσια ορισμένης χρονικής περιόδου ή χρονολογικής ηλικίας, αλλά, όπως κάθε μορφή αγωγής, αναφέρεται περισσότερο στην παρουσίαση προτύπων συμπεριφοράς και στη γενικότερη στάση του ανθρώπου απέναντι στη σεξουαλικότητα (7). Δεν πρόκειται δηλαδή για μία ενέργεια των γονιών η οποία θα ξεκινήσει ξαφνικά επειδή ήρθε η ώρα να μιλήσουν στο παιδί τους για ορισμένα πράγματα. Αντίθετα, είναι μία διαδικασία η οποία καλύπτει όλη την περίοδο της ζωής του αναπτυσσόμενου ανθρώπου. Η σεξουαλική αγωγή μέσα στην οικογένεια ξεκινά από τις ανθόμενες αντιδράσεις των γονιών στις πρώτες "δύσκολες" ερωτήσεις των παιδιών, από τη σωματική επαφή που έχουν με τα παιδιά τους, από την άνεση και τη φυσικότητα με την οποία επιτρέπεται ή όχι να συζητούνται θέματα σχετικά με τη σεξουαλικότητα όταν δίνεται ευκαιρία και γενικότερα από το παράδειγμα που με την ίδια τους τη συμπεριφορά παρέχουν. Σημαντικότερο μέσο σεξουαλικής αγωγής δεν είναι το τι θα πουν οι γονείς στα παιδιά τους σχετικά με τη σεξουαλικότητα αλλά το πως συμπεριφέρονται σε σχέση με αυτήν. Επομένως η σεξουαλική αγωγή όχι μόνο δεν είναι δυνατόν να διαφοροποιηθεί από τους υπόλοιπους τομείς αγωγής του παιδιού αλλά αφορά το παιδί από την προσχολική ήδη ηλικία, τότε που δέχεται πλείστες πληροφορίες από το εξωτερικό περιβάλλον στα πλαίσια της διαδικασίας της μάθησης (6). Δρα, η αντίληψη ότι η εφηβεία είναι η κατάλληλη περίοδος έναρξης της σεξουαλικής αγωγής, ενώ γνωρίζουμε πόσο έντονα απασχολούν τα θέματα αυτά το παιδί από τα πρώτα χρόνια της ζωής του και πόσο καθοριστικό ρόλο παίζουν για τη μετέπειτα εξέλιξη του, φαίνεται στις μέρες μας απλοϊκή. Σχετίζεται μάλιστα κυρίως με την αμηχανία των γονιών,

τους δικούς τους φόβους και ενοχές και την έλλειψη κατάλληλης προετοιμασίας εκ μέρους τους να χειριστούν τις φυσιολογικές και ανώδυνες απορίες των παιδιών τους.

Το σημαντικότερο λοιπόν δεν είναι να αναρωτιόμαστε τι ακριβώς πρέπει να λένε οι γονείς στα παιδιά τους σε θέματα που αφορούν στη σεξουαλικότητα, με ποιον τρόπο και σε ποια ηλικία. Το σημαντικότερο είναι να αναρωτηθούμε πόσο εξοικειωμένοι είναι οι ίδιοι με την έννοια της σεξουαλικότητας και τι είδους μηνύματα μεταφέρουν στα παιδιά τους με τον καθημερινό τρόπο ζωής τους και μέσω της μη λεκτικής επικοινωνίας μαζί τους. Είναι δηλαδή σημαντικότερη η ατμόσφαιρα που διαμορφώνεται σε σχέση με αυτά τα θέματα, η ύπαρξη ειλικρίνειας και άνεσης, παρά το υλικό και η συγκεκριμένη ορολογία που οι γονείς θα χρησιμοποιήσουν προκειμένου να απαντήσουν στις ερωτήσεις των παιδιών τους (8). Οι στάσεις και οι αντιλήψεις των γονιών και η ποιότητα της επικοινωνίας που έχουν με τα παιδιά τους επηρεάζουν σημαντικά την ορθότητα της σεξουαλικής αγωγής που θα τους παράσχουν. Οι ίδιες προϋποθέσεις ισχύουν

πίζει θετικά την έναρξη της σεξουαλικής αγωγής κατά την προσχολική ηλικία και ότι πιστεύουν πως τα ερωτήματα και οι απορίες των παιδιών που αφορούν στο σεξουαλικό τομέα θα πρέπει να αντιμετωπίζονται με άνεση, απλότητα και ειλικρίνεια. Συγκεκριμένα, το 94% των γονιών του δείγματος θεωρεί ότι η σεξουαλική αγωγή μπορεί και πρέπει να αρχίζει στην προσχολική ηλικία. Επίσης, σε ποσοστό 82%, οι γονείς θα έλεγαν την αλήθεια στα παιδιά τους σε ερωτήσεις που αφορούν στο σεξουαλικό τομέα. Όπως μας δείχνει το Διάγραμμα 2, το 77,6% των γονιών που θεωρούν ότι η σεξουαλική αγωγή πρέπει να ξεκινά χωρίς, θα αδιαφορούσε αν το παιδί τους έμπαινε ξαφνικά στο μπάνιο ενώ το 66,7% αυτών που διαφωνούν με την έναρξη της σεξουαλικής αγωγής θα μάλωνε το παιδί σε μία αντίστοιχη περίπτωση.

Τρόπος χειρισμού ερωτήσεων που αφορούν στο σεξουαλικό τομέα από τους γονείς	Ποσοστό επί του συνόλου των γονιών του δείγματος	Ποσοστό επί των γονιών ηλικίας 18-25 ετών
* Συμφωνούν με την έναρξη έναρξης της σεξουαλικής αγωγής.	94%	100%
* Θα έλεγαν την αλήθεια στα παιδιά τους σε ερωτήσεις που αφορούν στο σεξουαλικό τομέα.	82%	100%
* Θα έλεγαν την αλήθεια στα παιδιά τους σε ερωτήσεις που αφορούν στη γέννηση παιδιών.	74%	100%
* Θα συζητούσαν με τα παιδιά τους θέματα που αφορούν στα γεννητικά όργανα με τη χρήση κάποιου βιβλίου.	84%	100%

βέβαια και για τους παιδαγωγούς, οι οποίοι έχουν την ευθύνη να συνεχίσουν το έργο της οικογένειας πιο ολοκληρωμένα και πιο μεθοδικά (9). Η προσωπική εξοικείωση με τα θέματα αυτά και η ετοιμότητα να τα επεξεργαστούν με τους μαθητές τους παίζουν σημαντικότερο ρόλο στην αποτελεσματικότητα του έργου τους από τις εκπαιδευτικές μεθόδους και τα βιβλία που ενδεχομένως θα χρησιμοποιήσουν. Αυτήν ακριβώς την ετοιμότητα γονιών και παιδαγωγών να συζητήσουν με ειλικρίνεια θέματα που αφορούν στη σεξουαλικότητα με τα παιδιά θελήσαμε να μελετήσουμε με την παρούσα έρευνα. Στόχος μας ήταν η διερεύνηση των στάσεων και των αντιλήψεων των γονιών και των μελλοντικών παιδαγωγών σχετικά με την έναρξη της σεξουαλικής αγωγής κατά την προσχολική ηλικία και η αξιολόγηση της επικρατούσας σχέσης μεταξύ αντιλήψεων και πρακτικών που αφορούν στη σεξουαλική αγωγή.

Μεθοδολογία της έρευνας

Η έρευνά μας πραγματοποιήθηκε στην περιοχή των Αθηνών. Το δείγμα μας αποτέλεσαν 50 γονείς που είχαν παιδιά σε παιδικό σταθμό και 30 σπουδάστριες του Γ' εξαμήνου του τμήματος Βρεφονηπιοκομίας του Τ.Ε.Ι. Αθηνών.

Για τους σκοπούς της έρευνας κατασκευάστηκαν δύο ερωτηματολόγια με κλειστού τύπου ερωτήσεις. Το πρώτο, το οποίο συμπληρώθηκε από τους γονείς, περιελάμβανε δέκα ερωτήσεις και διερευνούσε τις αντιλήψεις τους σχετικά με τη σεξουαλική αγωγή και τις πρακτικές που ακολουθούν με τα παιδιά τους στο συγκεκριμένο τομέα. Το δεύτερο, το οποίο συμπληρώθηκε από τις σπουδάστριες, περιελάμβανε τέσσερις ερωτήσεις οι οποίες αναφέρονταν σε ένα γνωστό παιδικό βιβλίο σεξουαλικής αγωγής για παιδιά (10). Τα ερωτηματολόγια επιστράφηκαν συμπληρωμένα στο σύνολό τους.

Τα αποτελέσματα της έρευνας

1. Οι γονείς Τα αποτελέσματα της έρευνάς μας έδειξαν ότι η πλειονότητα των γονιών αντιμετώπιζε θετικά την έναρξη της σεξουαλικής αγωγής κατά την προσχολική ηλικία και ότι πιστεύουν πως τα ερωτήματα και οι απορίες των παιδιών που αφορούν στο σεξουαλικό τομέα θα πρέπει να αντιμετωπίζονται με άνεση, απλότητα και ειλικρίνεια. Συγκεκριμένα, το 94% των γονιών του δείγματος θεωρεί ότι η σεξουαλική αγωγή μπορεί και πρέπει να αρχίζει στην προσχολική ηλικία. Επίσης, σε ποσοστό 82%, οι γονείς θα έλεγαν την αλήθεια στα παιδιά τους σε ερωτήσεις που αφορούν στο σεξουαλικό τομέα. Όπως μας δείχνει το Διάγραμμα 2, το 77,6% των γονιών που θεωρούν ότι η σεξουαλική αγωγή πρέπει να ξεκινά χωρίς, θα αδιαφορούσε αν το παιδί τους έμπαινε ξαφνικά στο μπάνιο ενώ το 66,7% αυτών που διαφωνούν με την έναρξη της σεξουαλικής αγωγής θα μάλωνε το παιδί σε μία αντίστοιχη περίπτωση.

Η ηλικία των γονιών φαίνεται να είναι ένας παράγοντας ο οποίος διαφοροποιεί τις απαντήσεις τους στο θέμα που διερευνούμε. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι οι απόψεις που προαναφέραμε υιοθετούνται από το 100% των γονιών του δείγματος που ανήκουν στη νεώτερη ηλικιακή ομάδα (18-25 ετών) (Πιν. 1). Ωστόσο οι γονείς αυτής της ηλικιακής ομάδας, στην πράξη δεν φαίνεται να είναι πάντοτε συνεπείς ως προς τις απόψεις αυτές. Παρατηρούμε ότι το 66,7% των νεότερων γονιών του δείγματος θα μάλωναν το παιδί τους αν άνοιγε την πόρτα ξαφνικά την ώρα που έκαναν μπάνιο. Αντίθετα, ο αριθμός των παιδιών σε μια οικογένεια δεν φάνηκε να επηρεάζει τις αντιλήψεις των γονιών σχετικά με την ειλικρίνεια που πρέπει να διακατέχει τις συζητήσεις τους με τα παι-

πόρτα ξαφνικά την ώρα που έκαναν μπάνιο ενώ αντίθετα η πλειονότητα των γονιών (74%) θα αδιαφορούσε σε μία ανάλογη περίπτωση (Διαγρ. 1). Βλέπουμε λοιπόν ότι η έκφραση ορισμένων αντιλήψεων δεν εγγυάται πάντα την εκδήλωση της ανάλογης συμπεριφοράς. Αντίθετα, όταν στην καθημερινή ζωή της οικογένειας η συμπεριφορά των γονιών χαρακτηρίζεται από άνεση και ειλικρίνεια, τότε είναι πιθανότερο και οι απόψεις τους σε πολλά θέματα να είναι απελευθερωμένες από ταμπού και προκαταλήψεις. Ο Πίνακας 2 μας δείχνει ότι πολύ υψηλά ποσοστά γονιών οι οποίοι θα αντιμετώπιζαν με αδιαφορία την ξαφνική είσοδο του παιδιού στο μπάνιο, θα χειρίζονταν χωρίς δυσκολία ερωτήσεις σχετικές με το σεξουαλικό τομέα.

Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν επίσης ότι το μικρό ποσοστό των γονιών που αισθάνονται ιδιαίτερα αμηχανία στην αντιμετώπιση θεμάτων που αφορούν στο σεξουαλικό τομέα με τα παιδιά τους, ανήκει αποκλειστικά στη μεσαία ηλικιακή ομάδα (26-35 ετών). Το 10,8% των γονιών 26-35 ετών δεν θα απαντούσαν σε ερωτήσεις των παιδιών τους σχετικά με τα γεννητικά όργανα (Πιν. 3).

Επιπλέον, το 8,1% των γονιών αυτής της ηλικίας θα απέφευγε επίσης να συζητήσει το θέμα της γέννησης των παιδιών (Πιν. 4).

Επιπλέον το 8,1% των γονιών αυτής της ηλικίας διαφωνεί με την έναρξη της σεξουαλικής αγωγής κατά την προσχολική ηλικία και ένα 5,4% θα ντρεπόταν αν το παιδί τους άνοιγε την πόρτα ξαφνικά την ώρα που έκαναν μπάνιο.

Η έρευνα έδειξε επίσης ότι οι γονείς οι οποίοι αντιμετωπίζουν θετικά την έναρξη της σεξουαλικής αγωγής, είναι συνήθως αυτοί που χειρίζονται με άνεση θέματα που σχετίζονται με το σεξουαλικό τομέα. Όπως μας δείχνει το Διάγραμμα 2, το 77,6% των γονιών που θεωρούν ότι η σεξουαλική αγωγή πρέπει να ξεκινά χωρίς, θα αδιαφορούσε αν το παιδί τους έμπαινε ξαφνικά στο μπάνιο ενώ το 66,7% αυτών που διαφωνούν με την έναρξη της σεξουαλικής αγωγής θα μάλωνε το παιδί σε μία αντίστοιχη περίπτωση.

Οι απόψεις των γονιών για την ηλικία έναρξης της σεξουαλικής αγωγής επηρεάζονται επίσης από έναν άλλον παράγοντα, τον αριθμό των παιδιών στην οικογένεια. Ενώ το 100% των γονιών με ένα παιδί πιστεύει ότι η σεξουαλική αγωγή πρέπει να ξεκινά χωρίς, το ποσοστό αυτό σταδιακά μειώνεται στο 66,7% στις περιπτώσεις των γονιών με τρία παιδιά (Πιν. 5).

Αντίθετα, ο αριθμός των παιδιών σε μια οικογένεια δεν φάνηκε να επηρεάζει τις αντιλήψεις των γονιών σχετικά με την ειλικρίνεια που πρέπει να διακατέχει τις συζητήσεις τους με τα παι-

Τρόπος χειρισμού ερωτήσεων που αφορούν στο σεξουαλικό τομέα	Γονείς οι οποίοι αντιμετωπίζουν με αδιαφορία την είσοδο του παιδιού στο μπάνιο
Συμφωνούν με την έναρξη έναρξης της σεξουαλικής αγωγής.	97,3%
* Θα έλεγαν την αλήθεια στα παιδιά τους σε ερωτήσεις που αφορούν στο σεξουαλικό τομέα.	83,8%
* Θα έλεγαν την αλήθεια στα παιδιά τους σε ερωτήσεις που αφορούν στη γέννηση παιδιών.	89,2%
* Θα συζητούσαν με τα παιδιά τους θέματα που αφορούν στα γεννητικά όργανα με τη χρήση κάποιου βιβλίου.	78,4%

Τρόπος αντιμετώπισης ερωτήσεων που αφορούν στα γεννητικά όργανα				
Ηλικία γονιών	Αποφεύγουν συζήτηση %	Χρησιμοποιούν βιβλίο %	Απαντούν με αοριστία %	Σύνολο %
18-25	0	100	0	6
26-35	10,8	75,7	13,5	74
36-άνω	0	60	40	20
Σύνολο %	8	74	18	100

διά σε ότι αφορά στο σεξουαλικό τομέα. Αυτό που ενδεχομένως επηρεάστηκε από τον μεγαλύτερο αριθμό των παιδιών στην οικογένεια ήταν η διαθεσιμότητα των γονιών να ασχοληθούν με αυτό το θέμα. Χαρακτηριστικό είναι μάλιστα ότι το 50% των γονιών με τρία παιδιά, θεωρεί ότι η βασική πηγή ενημέρωσης των παιδιών σε θέμα-

ρα στη χρήση συγκεκριμένων λέξεων και εννοιών. Ο Πίνακας 4 μας δείχνει το εξής παράδοξο αποτέλεσμα: το 66,7% των γονιών που θα μιλούσαν με ειλικρίνεια στα παιδιά τους σχετικά με την γέννηση των παιδιών, θα απαντούσαν με αοριστίες σε ερωτήσεις που αφορούν στα γεννητικά όργανα. Γεννιέται βέβαια το ερώτημα με ποιον τρόπο οι γονείς θα μπορούσαν να πουν την αλήθεια για τη γέννηση των παιδιών αν τα ερωτήματα που αφορούν στα γεννητικά όργανα τους προκαλούν τέτοια αμηχανία. Τέλος, ένα θέμα το οποίο αντιμετωπίζεται με ιδιαίτερη προσοχή, ακόμα και

από ένα γνωστό βιβλίο σεξουαλικής αγωγής για παιδιά, στο οποίο οι γονείς εξηγούν με απλότητα και ειλικρίνεια τον τρόπο σύλληψης των παιδιών. Περίπου οι μισές σπουδάστριες που ερωτήθηκαν (46,7%) θεωρούν τον τρόπο προσέγγισης του θέματος στο βιβλίο αυτό ως λανθασμένο ή απαράδεκτο. Επίσης πάνω από τις μισές (60%) πιστεύουν ότι ένα παιδί ηλικιακής ηλικίας δεν πρέπει να βλέπει ανάλογες εικόνες πραγματικής αναπαράστασης της ερωτικής πράξης και επομένως διαφωνούν και με τη χρήση παρόμοιου υλικού σε έναν παιδικό σταθμό. Υπάρχει επίσης ένα ποσοστό 10-16,7% το οποίο δεν εκφράζει καμία άποψη γι'αυτά τα θέματα. Υπάρχει ωστόσο ένα ποσοστό 53,3% των σπουδαστριών, το οποίο συμφωνεί με τον τρόπο προσέγγισης του θέματος στο απόσπασμα που τους δόθηκε. Από αυτές, το 81,3% δηλώνει πως θα χρησιμοποιούσε παρόμοιο υλικό για τη σεξουαλική αγωγή των δικών τους παιδιών (Διαγρ. 3).

Ωστόσο μόνο το 56,3% των σπουδαστριών θα τολμούσε να χρησιμοποιήσει παρόμοιο υλικό

Τρόπος αντιμετώπισης ερωτήσεων που αφορούν στη γέννηση των παιδιών				
Ηλικία γονιών	Αποφεύγουν συζήτηση %	Χρησιμοποιούν βιβλίο %	Απαντούν με αοριστία %	Σύνολο %
18-25	0	100	0	6
26-35	8,1	83,8	8,1	74
36-άνω	0	80	20	20
Σύνολο %	6	84	10	100

Αριθμός παιδιών	Έγκαιρη έναρξη σεξουαλικής αγωγής		
	Ναι %	Όχι %	Σύνολο %
Ένα	100	0	30
Δύο	96,6	3,4	58
Τρία	66,7	33,3	12
Σύνολο %	94	6	100

α σεξουαλικής αγωγής είναι οι φίλοι, το 33,3% αναφέρει την τηλεόραση και μόνο το 16,7% των γονιών με τρία παιδιά θεωρεί ότι οι γονείς αποτελούν τη βασική πηγή ενημέρωσης. Ένα άλλο εύρημα είναι ότι ενώ υπάρχει η διάθεση στην πλειονότητα των γονιών να συζητούν με άνεση θέματα που αφορούν στο σεξουαλικό τομέα με τα παιδιά τους, δυσκολεύονται ιδιαίτε-

από τους γονείς με τις πιο σύγχρονες απόψεις, είναι ο παιδικός αντανισμός. Το 42% του συνόλου των γονιών του δείγματος θεωρεί ότι ο αντανισμός είναι κάτι κακό. Είναι βέβαια προφανές ότι το ποσοστό αυτό ανεβαίνει εξαιρετικά στις περιπτώσεις των γονιών που χειρίζονται με δυσκολία ανάλογα θέματα που αφορούν στο σεξουαλικό τομέα με τα παιδιά τους. Όμως ακόμα και για τους γονείς που θεωρητικά δεν αντιμετωπίζουν ανάλογες δυσκολίες, τα ποσοστά αυτά είναι αρκετά υψηλά, όπως δείχνει ο Πίνακας 7.

2. Οι μελλοντικοί παιδαγωγοί Τα αποτελέσματα της έρευνας σε σχέση με τις αντιλήψεις των μελλοντικών παιδαγωγών δείχνουν ότι αυτές είναι ανάλογες με τις αντιλήψεις των γονιών. Υπενθυμίζουμε ότι δείξαμε στις σπουδάστριες ένα εικονογραφημένο απόσπασ-

	Τρόπος αντιμετώπισης ερωτήσεων που αφορούν στη γέννηση των παιδιών			
	Αποφεύγουν συζήτηση %	Λένε την αλήθεια %	Απαντούν με αοριστία %	Σύνολο %
Ερωτήσεις για τα γεννητικά όργανα				
Αποφυγή συζήτησης	75	25	0	8
Χρήση βιβλίου	0	94,6	5,4	74
Απάντηση με αοριστίες	0	66,7	33,3	18
Σύνολο %	6	84	10	100

στον παιδικό σταθμό (Διαγρ. 4) Επίσης, ενώ οι σπουδάστριες που δεν έχουν αντίληψη για την παρουσίαση εικόνων πραγματικής αναπαράστασης της σεξουαλικής πράξης στα παιδιά, θα χρησιμοποιούσαν παρόμοιο υλικό ως μητέρες στο σύνολό τους, καμία από αυτές δεν θα το χρησιμοποιούσε στον παιδικό σταθμό. Τέλος παρατηρούμε ότι από τις σπουδάστριες που θα χρησιμοποιούσαν παρόμοιο υλικό με τα δικα τους παιδιά, το 21,4% δεν θα το χρησιμοποιούσε στον παιδικό σταθμό (Πιν. 8).

Συζήτηση Σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες, με πρωτοπόρους τη Σουηδία και τη Νορβηγία, από τις αρχές του αιώνα μας η σεξουαλική αγωγή συμπεριλήφθηκε στα σχολικά τους προγράμματα. Στην Ελλάδα σε έρευνα που έγινε από το Αθηναϊκό Ινστιτούτο του Ανθρώπου το 1966 (11), βρέθηκε ότι η πλειονότητα των ερωτηθέντων είχαν κατατοπιστεί για το σεξ στην εφηβεία τους και μάλιστα από τους συνομηλικούς τους. Στις μέρες μας, οι αντιλήψεις σχετικά με τη σεξουαλικότητα έχουν διευρυνθεί και η πλειονότητα των γονιών θεωρεί ότι η σεξουαλική αγωγή των παιδιών αποτελεί αναγκαιότητα. Σε έρευνα που έγινε στην Αθήνα με δείγμα 1000 γονείς, το 90% συμφωνεί με την εισαγωγή του μαθήματος της σεξουαλικής αγωγής στα σχολεία ενώ το 51% πιστεύει ότι ένα παρόμοιο πρόγραμμα πρέπει να αρχίζει στο νηπιαγωγείο (3). Αυτή η πρόοδος στις αντιλήψεις σχετικά με τη σεξουαλικότητα και την αντιμετώπιση της σεξουαλικής αγωγής επιβεβαιώνεται και από τα αποτελέσματα της δικής μας έρευνας. Οι γονείς επιθυμούν την έγκαιρη έναρξη της σεξουαλικής αγωγής σε ποσοστό 94% και απαντούν ότι χειρίζονται με άνεση και με ειλικρίνεια τις ερωτήσεις των παιδιών τους που αφορούν στη σεξουαλικότητα. Συχνά μάλιστα ανατρέχουν και στη χρήση κατάλληλου εκπαιδευτικού υλικού για την ορθότερη μετάδοση των αναλογων πληροφοριών στα παιδιά τους. Επιπλέον οι γονείς φαίνεται να αντιδρούν με μεγαλύτερη φυσικότητα σε περιπτώσεις όπου παλαιότερα θα επικρατούσε η ντροπή και η ενοχή, όπως για παράδειγμα στην ξαφνική είσοδο του παιδιού στο μπάνιο με αποτέλεσμα τη θέαση του γυμνού σώματος των γονιών τους. Τέλος, η διάθεση της πλειονότητας των γονιών του δείγματος να μοιραστεί την ευθύνη της σεξουαλικής αγωγής με